

เชาวน์ปัญญากับการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน INTELLIGENCE AND CREATING LOCAL WISDOM

กวีศักดิ์ สาสงเคราะห์ / TAWEESEK SASONGKOAH

คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
FACULTY OF INDUSTRIAL TEXTILES AND FASHION DESIGN
RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY PHRA NAKHON

ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นบริบทที่สำคัญอย่างหนึ่งในด้านของศิลปวัฒนธรรม เพราะ การมีอยู่ของภูมิปัญญาในสังคมใดสังคมหนึ่งในช่วงเวลาใดช่วง เวลาหนึ่ง หรือทุกช่วงเวลาในสังคมใดๆ นั้น เป็นเรื่องที่สะท้อน ให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาทักษะทางด้านการสร้าง การประยุกต์แนวคิดและความสามารถด้านเชาวน์ปัญญา ในการแก้ปัญหาชีวิตของสมาชิกในชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อให้ วิถีชีวิตที่สอดคล้องตามแนวทางในการดำเนินชีวิตภายในสังคม ชุมชนนั้น ๆ ราบรื่น มีระเบียบ สงบสุข และสามารถที่จะพัฒนา สังคม ชนบทธรรมนิยม ประเพณีให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองงอกงาม ตามลำดับ บริบทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ความสามารถในการ ประยุกต์แนวคิดความสามารถด้านเชาวน์ปัญญาในการแก้ปัญหา ชีวิต จึงเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจ เห็นคุณค่าทั้งชุมชนภายใน ประเทศและชุมชนภายนอกประเทศ ต่างประเทศมีการทำการ ศึกษาและนำมาใช้เรียนและสอน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจใน วัฒนธรรม และบรรพบุรุษของตน เป็นหนทางที่จะเสริมสร้าง และนำไปสู่การอนุรักษ์ทางศิลปะและวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ คติความเชื่อ แนวคิดและพฤติกรรมของคนภายในชุมชน โดยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทุกกิจกรรม ดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงแนวคิดในการปฏิบัติเข้าด้วยกันอย่าง ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถือเป็นกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต ของคนในการคิดเพื่อที่จะแก้ปัญหา การบริหารจัดการ การปรับตัว การประยุกต์ใช้ และการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม ตลอดจนแหล่งข้อมูล ตำรา หรือเอกสารซึ่งเป็น พื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ ในตัวเอง เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่คนรุ่นต่อไป ภูมิปัญญา พื้นบ้านจึงเป็นผลงานที่กลุ่มคนภายในชุมชนได้ทำการศึกษาค้นคว้า รวบรวมและจัดให้เป็นหมวดหมู่ของชุดความรู้แบบต่าง ๆ มีการถ่ายทอดและปรับปรุงจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

จนเกิดเป็นผลผลิต ผลิตภัณฑ์ รูปแบบ กรรมวิธีที่ดี งดงาม มีคุณค่า อีกทั้งยังมีคุณประโยชน์ รวมทั้งสามารถนำมาแก้ไข ปัญหา ประยุกต์ใช้กับชีวิตและพัฒนาชีวิตได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับ พืชพันธุ์ธัญญาหาร การปลูกและการดูแลรักษาพืชพันธุ์ เครื่องเทศ และสมุนไพร จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านได้รับการส่งเสริม สืบเนื่องต่อกันมา จึงถือว่าเป็นวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง

ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกิดขึ้นมาได้ด้วยอาศัยการสร้างสรรคของมนุษย์ ดังนั้น ภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเกิดมาจาก คนไทยหรือคนในชุมชนนั้น ๆ โดยคนไทยมีถิ่นฐานหรือที่อยู่อาศัยภายในบริเวณที่ใดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ได้ปฏิสัมพันธ์ ต่อกันกับเชื้อชาติอื่น ๆ ที่อยู่ภายในบริเวณนี้ หรือทำการติดต่อกับ บริเวณที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งต่างก็รู้จักคิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมในรูปแบบที่แตกต่างกัน มีการ ไปมาหาสู่ระหว่างชนชาติ ระหว่าง สังคม ชุมชน ทั้งในเรื่อง การแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน การทำสงคราม การอพยพโยกย้าย ที่ทำมาหากิน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้หล่อหลอมและพัฒนา ประยุกต์ใช้จนเป็นที่ยอมรับกันในสังคมจนเกิดสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเองในที่สุด

ปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย

1) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประเทศไทยมีสภาพ ภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคและคนในแต่ละ พื้นที่ก็ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับ ท้องถิ่นที่ตนอยู่

2) ปัจจัยทางสังคม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1) ลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การ ที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ทำให้คนในสังคมมีวิถีชีวิต ความเชื่อบางอย่างเหมือนกัน เช่น ความเชื่อเรื่องการนับถือ

ผู้อาวุโส จึงทำให้เกิดพิธีการรดน้ำ ขอพร ความเชื่อเรื่องเทวดา อารักษ์ เช่น แม่พระคงคา แม่พระธรณี แม่โพสพ รุกขเทวดา ความเชื่อเรื่องผีसानางไม้ ผีบ้านผีเรือน ทำให้มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและความเชื่อ เช่น การทำขวัญข้าว การเล่นเพลงเรือ ประเพณีลอยกระทง นอกจากนี้คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาทำให้มีประเพณีทางศาสนาเหมือนกัน แต่อาจมีรายละเอียดแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น เช่น ประเพณีทำบุญในหลายพื้นที่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตน เช่น ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งและประเพณีไหลเรือไฟของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเพณีชักพระของภาคใต้ เป็นต้น

2.2) ลักษณะแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติที่ต่างกัน รวมถึงความเคยชินและการปฏิบัติที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา มีผลต่อความแตกต่างในด้านการดำรงชีวิต การสร้างสรรค์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา วัฒนธรรมการนิยมกินข้าวของชุมชนในสังคมมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการปลูกข้าวและการกำหนดรูปแบบ ความคิดสร้างสรรค์ ในการประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือนิยมรับประทานข้าวเหนียว จึงปลูกข้าวเหนียวมาก คนทั้งสองภาคนี้จึงคิดสร้างสรรค์ภาชนะใส่ข้าวเหนียวจากวัสดุธรรมชาติ เรียกว่า “กระติบ” ซึ่งช่วยเก็บกักความร้อนและทำให้ข้าวเหนียวนุ่มอยู่ได้นาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนองบึงมาก แต่แหล่งน้ำมักแห้งขอดในฤดูแล้ง ชาวบ้านจึงเรียนรู้ที่จะเก็บสะสมอาหารไว้กินตลอดทั้งปีโดยนำปลานานาชนิดมาทำเป็นปลาร้า ส่วนภาคใต้มีอาหารทะเลมากจึงถนอมอาหารด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ตากแห้ง ปลาแดดเดียว ปลาเค็ม หรือนำเคยซึ่งเป็นสัตว์ทะเลชนิดหนึ่งมาทำกะปิ [1]

นอกจากปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวแล้วลักษณะของภูมิปัญญาพื้นบ้านไทยอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากภายนอกด้วยเช่นกัน เช่น การรับภูมิปัญญาจากชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อค้าขายด้วย โดยคนไทยได้รับมาและเรียนรู้ เช่น คนไทยในปัจจุบันได้รับวัฒนธรรมภาษาไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยได้รับอิทธิพลมาจากอักษรขอม แต่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเขียนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้านไทย นอกจากจะอาศัยวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยแล้ว ยังต้องอาศัยอิทธิพลจากภายนอก เช่น ชาวต่างชาติต่างภาษา หรือจากบุคคลอื่นในชุมชนนั้น ๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน สังคมไทยก็เหมือนสังคมหลาย ๆ สังคมชุมชนบนโลก ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมภายในประเทศ และการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ จากภายนอกเข้ามา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมด้วยทักษะ ความสามารถการประยุกต์ใช้ จาก “เขาวนัปัญญา” ของช่างพื้นบ้านนั่นเอง

โดยความหมายของเขาวนัปัญญา มีหลายความหมาย หลากหลายเนื้อหา ขึ้นอยู่กับนักวิชาการแต่ละท่านที่ต้องการให้ความหมายเป็นอะไรเฉพาะอย่างโดยหนึ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ตามทฤษฎีทางเขาวนัปัญญาที่ตนเองคิด แต่ในความเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนในสังคม ชุมชนมีความเชื่อว่าเขาวนัปัญญานั้นเป็นความสามารถที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลที่จะเกิดการคิด เรียนรู้ กระทำหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับสิ่งที่เป็น “รูปธรรม” ที่เกิดแนวคิดในการแก้ไขปัญหาออกมาในลักษณะรูปแบบผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาต่าง ๆ ข้าวของเครื่องใช้ รูปแบบของอาหารการกิน เป็นต้น หรือกับสิ่งที่เป็น “นามธรรม” ในแง่ของ คติความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีผลต่อการปกครอง การอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่อย่างมีระเบียบแบบแผน และมีทิศทาง การดำเนินชีวิตที่มีความคล้ายคลึงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เขาวนัปัญญาของแต่ละบุคคลจะไม่อยู่คงที่ อยู่ที่ระดับที่ตนมีต่อนเกิดหรือตอนเป็นทารกแต่จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม เขาวนัปัญญาของบุคคลประกอบด้วยความสามารถ 3 ประการ คือ

1. ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นไปตามธรรมชาติและตามบริบททางวัฒนธรรมของบุคคลนั้น
2. ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพและสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม
3. ความสามารถในการแสวงหาหรือตั้งปัญหาเพื่อหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้ [2]

ในความสามารถทั้ง 3 ประการ บรรพบุรุษของคนไทยเราเองจะเป็นผู้กำหนดหรือทำการคัดเลือกผู้ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวมาทำการฝึกฝนต่อ เพื่อเสริมทักษะแนวคิดในด้านต่าง ๆ จากที่เรียกว่าพ่อครูหรือแม่ครูอีกทอดหนึ่ง โดยสังเกตจากการใช้ไหวพริบ และการใช้เขาวนัปัญญาในเบื้องต้นของเด็กในด้านต่าง ๆ ในเชิงช่างพื้นบ้านแต่ละประเภทในการแก้ปัญหา เช่น จากการละเล่นหลายชนิดที่ต้องชิงไหวชิงพริบกันระหว่างการต่อสู้ เช่น การเล่นกาปักไข่ ผู้ขโมยจะหลอกล่อชิงไหวชิงพริบกับเจ้าของไข่ ซึ่งต้องคอยระวัง คาดคะเนไม่ให้ใครมาขโมยไข่ไปได้ หรือการเล่นแม่แฉกแฉกเสาชองทางเหนือ ผู้เล่นจะรู้สึกสนุกกับการล่อหลอกตัวแฉกให้มาแตะ แล้วตัวเองต้องไวพอที่จะวิ่งเข้าวงก่อน การเล่นเตยหรือต่อล่อง คนล่องก็จะหลอกล่อให้ผู้อื่นผลอ เพื่อให้ฝ่ายตนไปได้และผู้อื่นก็ต้องคอยสังเกตให้ดีว่า ใครจะเป็นคนผ่านไป เหล่านี้เป็นทักษะพื้นฐานในการนำไปสู่การเรียนรู้เรื่องกระบวนการสำหรับการต่อสู้ต่อไป โดยการฝึกตัวเป็นศิษย์ต่อไป

หรือแม้แต่การฝากตัวเป็นศิษย์กับคณะหนึ่งตระกูลที่ตัวเองชอบในแนวทางการแสดง พร้อมกับนำดอกไม้ รูปเทียน หมากพลู ไปมอบให้เพื่อเป็นการบูชา ฝ่ายครูก็มีการทดสอบ โดยให้ร้องบทให้ฟังก่อน เพราะคนที่จะแสดงหนังตะลุงได้นั้น ต้องมีความสนใจมาก่อน และจะต้องจำบทหนังตะลุงได้บ้าง ไม่มากก็น้อย อันดับแรกครูจะฟังน้ำเสียงและเขาวรรณปัญญา ถ้าไม่มีเขาวรรณ น้ำเสียงไม่ดี ก็ไม่รับเป็นศิษย์ ไม่เพียงหนังตะลุง ศิลปินพื้นบ้านทุกประเภทในสมัยโบราณ ถ้าน้ำเสียงไม่ดีไม่สามารถยึดเป็นอาชีพได้ เพราะไม่มีเทคโนโลยีช่วยเหมือนสมัยนี้ ต้องใช้เสียงตัวเอง โดยเฉพาะหนังตะลุงแสดงตั้งแต่หัวค่ำจนสว่าง ใช้เวลาในการแสดงไม่ต่ำกว่าแปดชั่วโมง นับว่าเป็นงานที่หนักมากพอๆ

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนในการสร้างสรรค์ตัวบุคคล หรือทำการทดสอบตัวบุคคลโดยที่ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือ หรือเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนช่วยในการพัฒนาผลงานแต่อย่างใด อาศัยแต่เพียงความพยายาม ที่จะศึกษาเรียนรู้ของศิษย์เองที่อาจารย์มองดูแล้วว่าสามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้ ศิษย์จึงจะเริ่มเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และพัฒนาตนเองไปสู่จุดสูงสุดหรือขีดจำกัดในความสามารถด้านต่าง ๆ ที่ตนเองมีความถนัด

จากกระบวนการคิดโดยมีพื้นฐานมาจาก “เขาวรรณปัญญา” ไม่ใช่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะที่เป็นการการกระตุ้นเพื่อการ “ถอยกลับไปสู่อ้อม” สังคมแบบดั้งเดิม แต่หากเป็นเพียงการถ่ายโยงประสบการณ์ซึ่งได้รับโดยตรงจากช่างพื้นบ้าน ชาวบ้าน ออกมานำเสนอให้ผู้ทำงาน หรือคนภายนอกชุมชน นักพัฒนาทั้งหลายได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชาวบ้าน มีการปลูกสำนึกรับรู้ในคุณค่าทางการศึกษาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสร้างสรรค์จากแรงบันดาลใจจากระบบการดำเนินชีวิตภายในชุมชน หรือกิจกรรมที่ทำร่วมกันภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา เช่น การร่วมการทำบุญ หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานที่ได้มาจากธรรมชาติรอบ ๆ ชุมชน จึงนับเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น หลักสูตรและกระบวนการการเรียนการสอนจะต้องสัมพันธ์สอดคล้อง ทั้งต่อพื้นฐานแวดล้อมและปัญหาของความต้องการในการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น

ภูมิปัญญาพื้นบ้านไทยที่มีปรากฏอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมพุทธศาสนาของไทย มีทั้งทางตรงและทางอ้อมมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลแล้ว ด้วยบรรพชนของเรานั้นมักใช้งานทางด้านภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึง “ปัญญาจากความเจ็บ

หรือการแสดงความคิดเห็นที่ตึงาม ผ่านสุนทรียะเปรียบเสมือนภูมิปัญญาเหล่านั้นได้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสื่อสารออกมาอย่างสงบนิ่ง มีเหตุและผลในตัวของมันเองอย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นด้านประโยชน์ใช้สอย และด้านสุนทรียศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงมีอิทธิพลต่อคนไทยมาช้านาน

ในปัจจุบันนอกเหนือจากกระแสของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เกิดจากการสร้างสรรค์จากเขาวรรณปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่นแล้ว ยังมีกระแสที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของโลกที่เกิดขึ้นและเข้ามาผสมผสานอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก โดยผ่านช่องทางที่สำคัญคือสื่อสารมวลชน เป็นการแพร่ขยายของลัทธิบริโภคนิยมเข้ามาในชุมชน คนในชุมชนเองรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด และได้พยายามทำความเข้าใจที่จะเรียนรู้ ปรับตัวให้ทันต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยการแสดงความรู้ความสามารถใหม่ ๆ ออกมาผ่านเขาวรรณปัญญาของตนเอง ภายใต้การควบคุมองค์ความรู้ใหม่ รูปแบบของการสร้างสรรค์ใหม่ ด้วยการใช้เขาวรรณปัญญากับการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ รูปแบบงานภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เหมาะสมลงตัวต่อบริบทของชุมชนเอง

เห็นได้ว่าเขาวรรณปัญญากับการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบพื้นฐานของการสร้างสรรค์งานภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งยังเป็น “กระชอน” สำหรับกรองวัฒนธรรมต่างพื้นที่ที่เข้ามาให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ของชุมชน โดยมีพื้นฐานมาจากความเป็น “วัฒนธรรม” มากกว่าความเป็น “วิทยาศาสตร์” เน้นการเชื่อมโยงของการสร้างสรรค์ผลงานที่บูรณาการความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ความเป็นนามธรรมได้อย่างลึกซึ้งที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตทำให้เกิดความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาติ เพื่อให้สังคมเกิดภูมิคุ้มกันต่อกระแสสังคมที่มาจากภายนอกในด้านต่าง ๆ

ความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สามารถส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจกรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รูปแบบการเรียนรู้จากวิถีชีวิต มีการดำเนินการหรือวิถีชีวิตในลักษณะของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินการด้วยกันมากกว่า มีผู้ถือปฏิบัติร่วมกัน จึงทำให้เกิดเนื้อหาสาระหลักของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน มีการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยวิธีมุขปาฐะ คือการบอกเล่าด้วยถ้อยคำจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จึงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันในเรื่องญาติ ศิษย์กับอาจารย์ เพื่อนบ้านต่อเพื่อนบ้าน โดยที่ไม่ต้องถูกจำกัดการตีความตามลายลักษณ์อักษรที่เกิดจากการจดบันทึก และส่งเสริมให้เกิดการจินตนาการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สามารถประสมประสานความมีอยู่ในความรู้ของตนเองในลักษณะความสามารถในการจำและการปรุงแต่งความรู้ อันเป็น

เอกลักษณ์เฉพาะบุคคลไม่ให้เกิดการหยุดนิ่งทางความคิดสร้างสรรค์

ช่างผู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้านก็จะสร้างสรรค์ผลงานและระหว่างดำเนินกิจกรรมดังกล่าว จำเป็นต้องใช้สมาธิในการทำงานหรือผลิตชิ้นงาน ซึ่งการกระทำในกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ช่างพื้นบ้านอยู่ในสภาวะแห่งความเจียบในช่วงเวลาสร้างสรรค์งานในช่วงเวลาดังกล่าว ความเจียบที่แสดงนัยยะแห่งความสงบทำให้รู้สึกว่ามันได้อาศัยอยู่กับธรรมชาติพร้อม ๆ กับเกิดความพยายามที่จะเข้าใจในวิถีธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งเป็นแง่มุมเบื้องต้นของพุทธธรรมที่จักเชื่อมโยงความเจียบสงบให้เข้ากัน ดังคำกล่าวที่ว่า “การขัดตัวอยู่ในที่ที่ปลอดภัย” เป็นการเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากสถานการณ์จริงในสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นอยู่จริง รอโอกาสที่จะแสดงฝีมือใช้ทักษะที่สร้างสรรค์ผลงานออกมา หรืออวดโฉมผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างอดทนและเหมาะสมกับเวลา

ถ้าเราเอาใจใส่ต่อพฤติกรรมของเราเองก้าวแรกคือต้องผ่อนคลาย ปล่อยวางความไม่อดทน เลิกเร่งร้อน และการเรียนรู้ที่จะยอมรับการเนิบช้า และความไม่สมบูรณ์พร้อม จากนั้นก็ถอดนาฬิกาข้อมือออกไป แล้วมีสติอยู่กับโลกรอบกายของคุณ ผึกมองอย่างช้า ๆ ผึกฟังอย่างช้า ๆ ทำทุกอย่างให้นานกว่าเดิม ไม้รับประทานอาหารรีบเร่ง เดินช้า ขับรถยนต์ตามความเร็วที่กำหนด เรียนรู้เพื่อจะทำทุกสิ่งเพื่อสิ่งนั้น ๆ แต่การต่อสู้กับความเร็วมิมีนัยว่า ต้องทำทุกอย่างเหมือนหากคลาน เพราะกิจกรรมบางอย่างต้องใช้ความเร็ว ศิลปะแห่งชีวิตย่อมมีทั้งจังหวะเร็ว จังหวะช้า และจังหวะกลาง ๆ [3]

ทั้งนี้จึงบังเกิดความหวังว่ากิจกรรมหรือวิธีดำเนินการที่ได้กระทำอยู่อย่างต่อเนื่อง คือประสบการณ์แห่งการรอการหลุดพ้น การนำผลงานไปใช้งาน หรือการนำไปแสดงต่อคนอื่น การพักผ่อน การก่อเกิดหลังจากการจดจ่อที่มีจุดหมาย และ “เป็นการค้นพบความอัจฉริยะที่มีความพิเศษในการสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ของชุมชน ท้องถิ่น ด้วยในที่สุด” ในสภาวะแห่งความสงบนั้นสามารถทำให้มนุษย์ได้เข้าใจถึงสิ่งแวดล้อม มากกว่าการเคลื่อนไหวความคิดไปตามกระแสการเคลื่อนไหวของสังคมภายนอกที่ไปมาอย่างต่อเนื่อง และการมุ่งเน้นกับการมีเอกภาพโดยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ กับประสบการณ์จากสถานการณ์จริงในสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นอยู่จริง หรือพักผ่อนอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ เนื่องจากสรรพสิ่งล้วนมีขั้นตอนของตนเองในวงจรอย่างเหมาะสม การอยู่อย่างเป็นธรรมชาติด้วยการอยู่อย่างเจียบๆ และเจริญสมาธิที่เกิดขึ้นภายใต้ความสงบจักผลักดันให้มนุษย์มีความเจริญเติบโตจากภายใน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

มีชีวิตที่เบิกบานอัมเอมชุกช่อนอยู่ และเวลาเดียวกันนั่นเองก็จะกำเนิดปรากฏการณ์แห่งการหลุดพ้นที่แท้จริง และปรเมพาจะจนเกิดเป็น “เอกลักษณ์เฉพาะตัวของตนเอง” เพราะเหตุด้วยว่าคุณภาพของสมองจะเป็นตัวกำหนดคุณภาพของพฤติกรรมมนุษย์ และผลงานของมนุษย์ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศิริพร ดาบเพชร คมคาย มากบัว และประจักษ์ แป๊ะสกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์ไทย ม.4-ม.6*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- [2] ทิศนา ขัมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] John lane. (2549). *ความเจียบ เปิดพื้นที่เพื่อการสร้างสรรค์*. แปลโดย สดใส ชันติวรพงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทสวนเงินนี้มา.